

Érteled és a természetért

2007. Őszi szám

Szerkesztik: a 4. osztály
tanulói

Kiadja: a Fekete István
Tagiskola Zichyújfalu

Tartalom

Vers az ősziről.....	2
Testünk „gázolaja”.....	3
Jótevény vitaminok.....	4
Természetlesen.....	5
Közeleg a téli álm.....	6
Találós kérdések.....	7
Vigyázz rájuk és színezz!.....	8

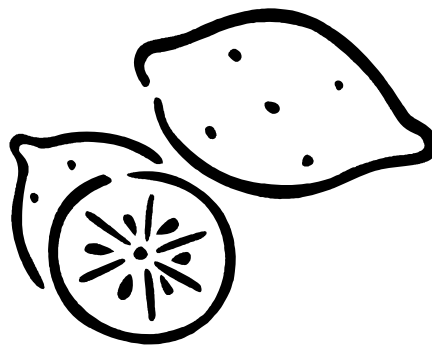
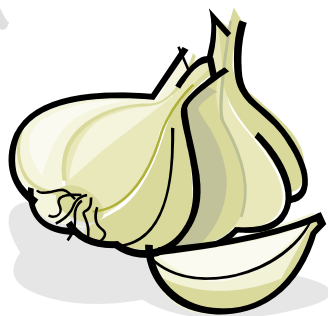
Vers az ősziről

Hullanak a falevelek a fáról,
Köddel ébred a reggel máról.
Hordja a faleveleket az őszi szél,
Lesz még tavasz, ne félj!

Testünk „gázolaja”

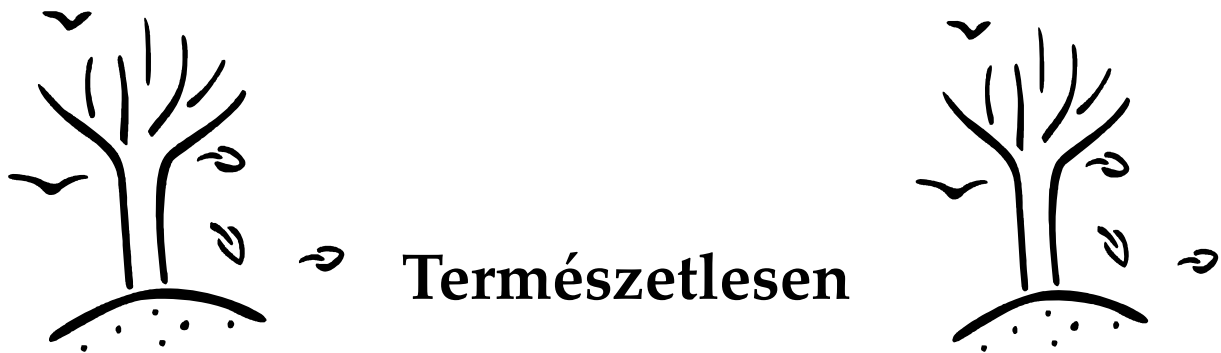
Ne arra gondolj, hogy egy benzinkúton kell feltöltened magadat! Életed alapja az erős, egészséges szervezet. Ahhoz, hogy egészséges szervezeted legyen, helyesen kell táplálkoznod. Kerüld a túlzottan zsíros és cukros ételeket! Felesleges, sőt káros lehet a chipsek, szénsavas, színezékekkel készített üdítők, édességek nagy mennyiségű fogyasztása. Jól teszed, ha helyettük zöldségeket, gyümölcsöket eszel. Így elég vitamint kap a szervezeted ahhoz, hogy védekezni tudjon a vírusok, baktériumok ellen. Mindennap fogyassz friss zöldséget vagy gyümölcsöt, mert a fogaidat is tisztítja, erősíti. Reggelente igyál frissen csavart citrom-, vagy narancslevet!

Jótékony vitaminok

A következő táblázatot azért készítettük, hogy megismerd a vitaminok szerepét. Azt is megtudhatod, hogy mit érdemes fogyasztanod, hogy hozzájuss.

Vitamin neve	Miért fontos?	Milyen ételben van?
A-vitamin	szemed, bőröd, hajad egészségéért	sárgarépa, paradicsom, sütőtök, saláta, máj, sárgadinnye
B-vitamin	vérképzésedet, idegrendszeredet védi	magvak: gabona, napraforgó, kukorica, diófélék: mandula, dió, piztácia, bab, sovány hús, tej, sajt, élesztő, gomba, banán
C-vitamin	szervezeted erős lesz, ellenáll a betegségeknek	friss gyümölcs, saláta, zöldpaprika, savanyú káposzta, petrezselyem
D-vitamin	csontjaid, fogaid egészségéért	tojássárgája, hal, vaj, tej
E-vitamin	emésztésedet, vérképzésedet segíti	magvak, müzli, diófélék, növényi olajok, tojás
K-vitamin	a véralvadásért felel, ami akkor fontos, ha megsérülsz	karfiol, zöld levelek: saláta, sóska, káposzta, spenót, paradicsom, tej

Miért színeződnek el a falevelek ősszel?

Ahogy a nappalok egyre rövidebbé, az idő pedig egyre hűvösebbé válik, a levelekben levő tápanyagok leáramlanak a gyökerekbe, a színyanyagok pedig lebomlanak.

A színváltásra fajtól függően kerül sor más-más időben, színben. Sárgás színű a lombja többek között az ezüst juharnak, pirosas a háromlevelű juharé. A zöld klorofill helyét a sárga, majd a vörös színyanyagok veszik át a levelekben. A barna szín már elhalt sejteket jelent.

Őszi vonulás

A Magyarországon fészkelő 5000-5500 pár felnőtt, és 10-12 ezer fiatal gólya Afrikában, a Nílus mentén vonul telelőhelyeire. A szakemberek gyűrűzéssel, radarral, műholdas rádióval követik nyomon útjukat. Afrika középső tájain tölti a telet a tövisszűrő gébics. Októberben csízek óriási csapatai érkeznek Közép-Európába. Őszre a költések befejeződnek, az utolsó fiókák is elhagyják a fészket.

A madarak olyan helyeken is felbukkannak, ahol költési időben soha. Kócsagokkal, gémeikkel, kékbegyekkel, füzikéikkel alkalmi vízfolyások mentén találkozhatunk.

Közeleg a téli álom

Ha értenénk a sünök, pelék, ürgék, hörcsögök, barnamedvék, vagy épp a denevérek nyelvén, akkor elmondanák, hogy ősszel már javában téli álmukra készülődnek.

Közeleg a hideg, ezért egyre több táplálékot vesznek magukhoz. A hosszú alváshoz megfelelő rejtekhelyet: barlangot, odút, föld alatti vackot keresnek. Azért is kell jól elbújniuk, mert szunyókálás közben könnyebben válhatnak a ragadozók prédájává. Miután megvan a tökéletes búvóhely, takarékos üzemmódra kapcsolnak. Ahhoz, hogy járni, szaladni, vadászni tudjanak, az állatoknak is energiára van szükségük. Mivel télen nincsenek rovarok, termések, csak a felhalmozott zsírrétegből jutnak energiához. Hogy a zsírréteg kitartson tavaszig, igyekeznek minél kevesebb energiát felhasználni. Testhőmérsékletüket a környezet hőmérsékletére csökkentik, azaz hibernálódnak. Szívverésüket és légzésüket is lelassítják. A sün szíve normál körülmények között percenként 190-et dobban, hibernált állapotban viszont csupán 20-at. Testhőmérséklete pedig 37-39 Celsius fokról 10-re csökken.

A téli álom ezért egyáltalán nem olyan, mint a mi alvásunk. Ebből nem riadnak fel az állatok a zajokra. A téli álommal az állatok a zord körülményekhez alkalmazkodnak, és megpróbálják a telet túlélni.

Találós kérdések

1. Úton megyek, nem poroz,
vízen megyek, nem csobog,
nádon megyek, nem susog,
eső éri, nem ázik,
ha fagy éri, nem fázik. Mi az?

2. Ha a hideg húsodba vág,
úgy ölel át, mint hű barát.
De ha a nap felragyog:
hű barátod elhagyod. Mi az?

3. Kergetem a falevelet,
hátamon hozom a telet. Mi az?

4. Tavasszal kap levelet,
s ősszel küld csak választ,
de nem egyet, nem is kettőt,
hanem sok-sok százat.
Mi az?

Megoldások: 1. napsugár
2. kabát
3. ősz
4. fa

Vigyázz rájuk és színezz!

Bíbic

Védett eszmei értéke: 2000 Ft

Sziki őszirózsa